

Kiddush Hashem: Are People Killed Defending or in Attacks Against Jews Considered “Kedoshim”?

Rabbi Michael Taubes

1. בראשית פרשת וירא פרק כב

(א) ויהי אחר הדברים האלה והאלהים נסה את אברהם ויאמר אליו אברהם ויאמר הנני:
(ב) ויאמר קח נא את בנה את יחידך אשר אהבת את יצחק ולך אל ארץ המצרים והעלהו שם לעלה על אחד הקרים אשר אמר אליך:
(ט) ויבאו אל המקום אשר אמר לו האלהים ויבן שם אברהם את המזבח ויערף את העצים ויעקד את יצחק בנו וישם אתו על המזבח ממעל לעצים:
(י) וישלח אברהם את ידו ויקח את המאכלת לשחט את בנו:

2. ילקוט שמעוני איכה רמז תרכט

ואית דאמרי זו אשה ושבעה בניה שא"ל קיסר בשעה ששבה אותם. אמר להם בואו והשתחוו לצלם ולא רצו, הביאו את הגדול שבהם אמר ליה פלח לאלילים! אמר ליה כתיב "לא יהיה לך אלהים אחרים על פני", אמר להון קיסר קטלוהו. אתויה לתנינא אמר פלח לאלילים! א"ל כתיב "זובח לאלהים יחרם בלתי לה' לבדו", אמר להון קיסר קטלוהו. אתויה לתליתאה, א"ל פלח לאלילים! א"ל כתיב "לא תשתחוה לאל אחר", א"ל קיסר קטלוהו. אתויה לרביעאה, א"ל פלח לאלילים! א"ל כתיב "שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד", א"ל קיסר קטלוהו. אתויה לחמישאה, א"ל פלח לאלילים! א"ל כתיב "וידעת היום והשבות אל לבבך וגו'", א"ל קיסר קטלוהו. אתויה לשיתאה, א"ל פלח לאלילים! א"ל "אתה הראת לדעת כי ה' הוא האלהים", א"ל קיסר קטלוהו:

אתויה לשביעאה זוטרא דכלהון, א"ל פלח לאלילים! א"ל כתיב לך "את ה' האמרת היום", ועוד פסוק אחר אית לך "וה' האמירך היום", כבר נשבעו אבותינו להקב"ה שאין אנו ממירין אותו באלוה אחר ונשבע לנו הקב"ה שאין ממיר אותנו באומה אחרת, א"ל קיסר אנא חמית לך שסוכלנותך סגיא ואת זעיר וחסית עלך נפישתא, אמר עול להכא, עאל לגביה ההוא ינוקא, א"ל תא ואשוי לך גושפנקא דילי קמיה דאלילים ותשזיב ולא נקטול יתך כמא דקטלינך להנך שיתא אחוך אלא בבעו מינך עביד לי יקרא קדם בעלי דבבי, א"ל ההוא ינוקא אללי עלך קיסר! אם לכבודך כך לעבוד מלך מלכי המלכים שהוא חי וקיים לעולם ולעולמי עולמים על אחת כמה וכמה, א"ל קיסר קטלוהו, א"ל אמיה מרים בת (מנחם) [נחיתום] בבעו מינך הב לי ברי זעירא ואחבקיה ואגפף יתיה עד דלא תקטלון יתיה, חס עלה קיסר ואמר לה עביד ביה רעותך וחות יתיה לקטלא, אתת אמיה וחבבת יתיה ונשקת יתיה וגפפת יתיה ולחשת על אודניה ואמרה ליה על אודניה ברי ברי זעירא דכלהון זיל ואימא ליה לאבוך אברהם אל תזוח דעתך אתה עקדת מזבח אחד ואני עקדתי שבעה מזבחות, עלתה לגג ונפלה ומתה, יצאה בת קול ואמרה לה אם הבנים שמחה:

3. דברים פרשת ואתחנן פרק ו

(ה) וְאֶהְיֶה לְךָ לְבָרָה וְכָל נִפְשֶׁךָ וְכָל מְאֹדֶךָ:

4. תלמוד בבלי מסכת ברכות דף נד עמוד א

/משנה/. - ...ובכל נפשך - אפילו הוא נוטל את נפשך...

5. ויקרא פרשת אחרי מות פרק יח

(ה) וישמרקם את חקמי נא את משפטי אשר יעשה אתם האדם וחי בקהם אני יקנן:

6. ויקרא פרשת אמור פרק כב

(לב) ולא תחללו את שם קדשי ונקדשתי בתוך בני ישראל אני יקנן מקדשכם:

7. רש"י ויקרא פרשת אמור פרק כב

(לב) ולא תחללו - לעבור על דברי מזידין. ממשמע שנאמר ולא תחללו, מה תלמוד לומר ונקדשתי, מסור עצמך וקדש שמי...

8. רמב"ם הלכות יסודי התורה פרק ה

הלכה א

כל בית ישראל מצווין על קדוש השם הגדול הזה שנאמר ונקדשתי בתוך בני ישראל, ומוזהרין שלא לחללו שנאמר ולא תחללו את שם קדשי, כיצד כשיעמוד עובד כוכבים ויאנוס את ישראל לעבור על אחת מכל מצות האמורות בתורה או יהרגנו יעבור ואל יהרג שנאמר במצות אשר יעשה אותם האדם וחי בהם, וחי בהם ולא שימות בהם, ואם מת ולא עבר הרי זה מתחייב בנפשו.

הלכה ב

במה דברים אמורים בשאר מצות חוץ מעבודת כוכבים וגלוי עריות ושפיכת דמים, אבל שלש עבירות אלו אם יאמר לו עבור על אחת מהן או תהרג, יהרג ואל יעבור, במה דברים אמורים בזמן שהעובד כוכבים מתכוין להנאת עצמו, כגון שאנסו לבנות לו ביתו בשבת או לבשל לו תבשיל, או אנס אשה לבועלה וכיוצא בזה, אבל אם נתכוין להעבירו על המצות בלבד, אם היה בינו לבין עצמו ואין שם עשרה מישאל יעבור ואל יהרג, ואם אנסו להעבירו בעשרה מישאל יהרג ואל יעבור, ואפילו לא נתכוין להעבירו אלא על מצוה משאר מצות בלבד.

הלכה ג

וכל הדברים האלו שלא בשעת הגזרה אבל בשעת הגזרה והוא שיעמוד מלך רשע כנבוכדנצר וחבריו ויגזור גזרה על ישראל לבטל דתם או מצוה מן המצות, יהרג ואל יעבור אפילו על אחת משאר מצות בין נאנס בתוך עשרה בין נאנס בינו לבין עובדי כוכבים.

9. ספר שערי תשובה לרבינו יונה שער ד

טז עתה נדבר על מי שיש בידו עון חלול השם שלא יתכפר עונו ביסורים. והנה הקדמנו, כי יש לו רפואות תעלה אם יקדש את השם יתברך תמיד...

10. ספר החינוך פרשת אמור מצוה רצו

מצות קידוש השם

שנצטוונו לקדש את השם...

שורש מצוה זו ידוע, כי האדם לא נברא רק לעבוד בוראו, ומי שאינו מוסר גופו על עבודת אדוניו איננו עבד טוב...

11. ספר מצוות קטן, הגהות רבינו פרץ מצוה ג

(ז) ואותם קדושים ששחטו עצמם שלא סמך דעתם לעמוד בניסיון קדושים גמורים הם...

12. תרומת הדשן סימן רמא

...אבל העומד בנסיון ומוסר נפשו על קדושת השם קדוש איקרי...

13. שו"ת מהר"ח אור זרוע סימן יד

...וזה לשון אבא מארי זצוק"ל בסימני אור זרוע: אדם שעבר עברה שיש בה חיוב מיתה, ומת מתוך רשעו דהיינו קודם שעשה תשובה אין מתאבלין עליו. נהרג בידי גוים מתוך רשעו, הוא ליה כפרה, ומתאבלין עליו, עכ"ל אבא מארי זצוק"ל. ומעתה כ"ש וכ"ש עד סוף כל העולם שנהרג מתוך צדקו בידי גוים, כגון אלו הקדושים שנהרגו בידי גוים על קידוש הב"ה ונתקדשו על יחוד שמו יתברך שמתאבלין...

14. תלמוד בבלי מסכת פסחים דף נ עמוד א

כי הא דרב יוסף בריה דרבי יהושע בן לוי חלש ואיתנגיד. כי הדר, אמר ליה אבוה: מאי חזית... ושמעתי שהיו אומרים: הרוגי מלכות אין אדם יכול לעמוד במחיצתן. (ומאן) +מסורת הש"ס: [מאן] +נינהו? אילימא רבי עקיבא וחבריו - משום הרוגי מלכות ותו לא? - אלא: הרוגי לוד.

15. רש"י מסכת פסחים דף נ עמוד א

איתנגיד - גוע, ופרחה רוחו.

הרוגי מלכות ותו לא - לא היתה בהן מעלה אחרת שיחשבו עליה אלא זו בלבד?

הרוגי לוד - שני אחים היו שמסרו עצמן על ישראל, שהודו על עצמן הריגת בת מלך, שהיו מטילין אותה על כל ישראל.

16. תלמוד בבלי מסכת בבא בתרא דף י עמוד ב

כי הא דיוסף בריה דר' יהושע חלש, אינגיד. א"ל אבוה: מאי חזית... ושמעתי שהיו אומרים: הרוגי מלכות - אין כל בריה יכולה לעמוד במחיצתן. מאן נינהו? אילימא ר"ע וחבריו, משום הרוגי מלכות ותו לא? פשיטא, בלאו הכי נמי! אלא הרוגי לוד.

17. רש"י מסכת בבא בתרא דף י עמוד ב

הרוגי לוד - לוליינוס ופפוס אחים שהרגם (טורנוסרופוס) +מסורת הש"ס: [טוריינוס] +הרשע בלודקיא כדאמרינן במסכת תענית (דף יח:): על ידי גזירה שנגזרה על ישראל להשמיד על שנמצאת בת מלך הרוגה וחשדו את ישראל עליה ועמדו האח"י הללו ואמרו מה לכם על ישראל אנו הרגנוה.

18. תלמוד בבלי מסכת תענית דף יח עמוד ב

מאי טוריינוס? אמרו: כשבקש טוריינוס להרוג את לולינוס ופפוס אחיו בלודקיא, אמר להם: אם מעמו של חנניה מישאל ועזריה אתם - יבא אלהיכם ויציל אתכם מידי כדרך שהציל את חנניה מישאל ועזריה מיד נבוכדנצר. אמרו לו: חנניה מישאל ועזריה צדיקים גמורין היו, וראויין היו ליעשות להם נס, ונבוכדנצר מלך הגון היה, וראוי לעשות נס על ידו. ואותו רשע הדיוט הוא, ואינו ראוי לעשות נס על ידו. ואנו נתחייבנו כליה למקום, ואם אין אתה הורגנו - הרבה הורגים יש לו למקום, והרבה דובין ואריות יש לו למקום בעולמו שפוגעין בנו והורגין אותנו. אלא לא מסרנו הקדוש ברוך הוא בידך אלא שעתיד ליפרע דמינו מידך. אף על פי כן הרגן מיד.

19. רש"י מסכת תענית דף יח עמוד ב

לוליינוס ופפוס אחיו - צדיקים גמורים היו.

בלודקיא - היא לוד, והיינו דאמרין בכל דוכתא (בבא בתרא י', ב): הרוגי לוד אין כל בריה יכולה לעמוד במחיצתן בגן עדן, ויש אומרים: שנהרגו על בתו של מלך שנמצאת הרוגה, ואמרו: היהודים הרגוה, וגזרו גזרה על שונאיהן של ישראל, ועמדו אלו ופדו את ישראל, ואמרו: אנו הרגנוה, והרג המלך לאלו בלבד.

אם מעמו - כו'.

נתחייבנו הריגה - על חטא חייבי מיתות בית דין.

20. חידושי הר"ן מסכת פסחים דף נ עמוד א

אלא הרוגי לוד. אמרו בהגדה שלא רצו לשתות בכלי זכוכית צבועים בשעת השמד היא והוי כערקתא דמסאנא, ורש"י ז"ל לא פי' כן.

21. תלמוד ירושלמי (וילנא) מסכת סנהדרין פרק ג

הלכה ה

אם אמר עובד כוכבים לישראל לעבור על אחת מכל מצות האמורות בתורה חוץ מע"א וגילוי עריות ושפיכות דמים יעבור ואל ייהרג. הדא דתימר בינו לבין עצמו אבל ברבים אפילו על מצוה קלה אל ישמע לו כגון פפוס ולוליינוס אחיו שנתנו להן מים בכלי זכוכית צבועה ולא קיבלו מהן.

22. קרבן העדה מסכת סנהדרין פרק ג

הלכה ה

הדא דתימא. לא אמרן אלא בינו לבין עצמו הוא דמותר לעבור:

אבל ברבים. בפרהסיא אפי' על מצוה קלה יהרג ואל יעבור שלא ירגילו הלבבות להמריד לכך וחרישה בשביעית פרהסיא היא איך התיירו: בכלי זכוכית צבועה. שהיה חק להעמים לשתות מהן ונתן השר לפפוס ולוליינוס לשתות מהן ולא קיבלו מהן ונהרגו על כך לפי שהיה פרהסיא:

23. פני משה מסכת סנהדרין פרק ג

הלכה ה

הדא דתימר. מסקנת הקושיא היא דבשלשה אלו אמר יעבור ואל ייהרג דוקא בצינעה ואם הוא בינו לבין עצמו אבל ברבים ובפרהסיא אפי' על מצוה קלה אל ישמע לו כגון פפוס ולוליינוס דמס' תענית שאפי' על דבר קל שנתנו להם מים לשתות בכלי זכוכית צבועה שם עכו"ם בתוכה ולא קיבלו מהן וקדשו השם על זה והיכי עבד ר' ינאי הכי להתיר ברבים:

24. תהלים פרק ט

(יג) כִּי דִרְשׁ דָּמִים אוֹתָם זָכַר לֹא שָׁכַח צַעֲקַת עֲנִיִּים עָנִיִּים:

25. מדרש תהלים (שוחר טוב) מזמור ט

[יג, ט] כי דורש דמים אותם זכר. כשיבא הקב"ה ליפרע פורענות הצדיקים, ולתבוע דמו של ר' עקיבא, הוא תובע דמו של בן קופיא, מהו ולא שכח צעקת עניים, אינו שוכח דמן של ישראל מיד אומות העולם, ולא דמן של צדיקים בלבד אלא כל מי שנהרג בימי השמד, ודמן של עשרה הרוגי מלכות, ואלו הן, ר' שמעון בן גמליאל, ור' ישמעאל בן אלישע כהן גדול, ור' ישבב הסופר, ור' חוצפית המתורגמן, ור' יוסי, ור' יהודה בן בבא, ורבי יהודה הנחתום, ור' שמעון בן עזאי, ור' חנינא בן תרדיון, ור' עקיבא. ועליהם נאמר כי דורש דמים אותם זכר. ועתיד הקב"ה לתבוע דמן של ר' יהודה הנחתום, ושל בן קופיא, שפעם אחת גזרה מלכות הרשעה שמד שיהרג ר' יהודה הנחתום, מה עשה בן קופיא, עשה עצמו דיין ודן אותו שיתנו לו ספיקולה, וגזר שישחטו אחר תחתיו, ויעשו אותו חתיכות ויצילו אותו, רץ לשון הרע ואמר שם שלא נהרג, וגזרה המלכות שיהרגו שניהם, ויעשו מבן קופרא חתיכות חתיכות, לפי שחס על ר' יהודה הנחתום. ועתיד הקב"ה לידרש דמן, כי דורש דמים אותם זכר ולא שכח צעקת עניים. ר' אבהו בשם ר' אלעזר אומר כל צדיק וצדיק שאומות העולם הורגין אותו, הקב"ה כותבו בפורפוריא שלו, שנאמר ידין בגוים

מלא גויות (תהלים קי ו), והקב"ה אומר לאומות העולם למה הרגתם הצדיקים שלי, כגון ר' חנינא בן תרדיון, וכל הנהרגין על קדוש שמי, והן כופרים ואומרים לא הרגנו אותם, מיד הביא הקב"ה פורפוריא שלו ודן אותם ונותן להם אפופסין, הוי ולא שכח צעקת ענוים.

26. תלמוד בבלי מסכת סנהדרין דף מז עמוד א

נהרג מתוך רשעו כיון דלאו כי אורחיה מיית - הויא ליה כפרה. תדע, דכתיב מזמור לאספא אלהים באו גוים בנחלתך טמאו את היכל קדשך [וגו'] נתנו את נבלת עבדיך מאכל לעוף השמים בשר חסידך לחיתו ארץ, מאי עבדיך ומאי חסידך? לאו חסידך - חסידך ממש, עבדיך - הנך דמחייבי דינא דמעיקרא, וכיון דאיסטול - קרי להו עבדיך.

27. תהלים פרק עט

- (א) מזמור לאספא אלהים באו גוים בנחלתך טמאו את היכל קדשך שמו את ירושלים לעינים:
(ב) נתנו את נבלת עבדיך מאכל לעוף השמים בשר חסידך לחיתו ארץ:

28. רש"י תהלים פרק עט

(ב) בשר חסידך - והלא רשעים היו אלא משקבלו פורענותם הרי הם חסידים וכן הוא אומר (דברים כה) ונקלה אחיך כיון שלקה אחיך הוא, כן מפורש באגדה:

29. מדרש תהלים (שוחר טוב) מזמור עט

[ד] [עט, א] באו גוים בנחלתך. - ... אמר לפניו רבונו של עולם הרי אתה מחדש את אלו, בניך שנהרגו מה תהא עליהם, שנאמר נתנו את נבלת עבדיך מאכל לעוף השמים בשר חסידך לחיתו ארץ (תהלים ע"ט/פסוק ב), וכי חסידים היו... אלא כיון שנעשה בהן דין, חסידים היו, וכן הוא אומר והיה אם בן הכות הרשע (דברים כה ב), וכתוב ונקלה אחיך לעיניך (שם שם /דברים כ"ה/ ג), בתחלה נקרא רשע, ועכשיו כיון שלקה הרי הוא אחיך.

30. דברים פרשת כי תצא פרק כה

- (ב) וְהָיָה אִם בֶּן הַכּוֹת הִרְשָׁע וְהִפְּלִיז הַשֹּׁפֵט וְהִכְהִיז לִפְנָיו פְּדֵי רִשְׁעָתוֹ בְּמִסְפָּר:
(ג) אֲךְ בָּעֵינִים יִכְּנוּ לֹא יוֹסִיף פֶּן יוֹסִיף לְהַכְתּוֹ עַל אֵלֶּה מִכָּה רַבָּה וְנִקְלָה אֲחִידָה לְעֵינֶיךָ:

31. תלמוד בבלי מסכת מכות דף כג עמוד א

מתני'. כל חייבי כריתות שלקו - נפטרו ידי כריתתם, שנאמר: ונקלה אחיך לעיניך, כשלקה הרי הוא כאחידך...

32. ויקרא פרשת קדושים פרק יט

(יח) לא תקם ולא תטר את בני עמך ואהבתך לרעך כמוך ואני יקנך:

33. תלמוד בבלי מסכת כתובות דף לו עמוד ב

אמר רב נחמן אמר רבה בר אבא, אמר קרא: ואהבת לרעך כמוך, ברור לו מיתה יפה.

34. רש"י מסכת כתובות דף לו עמוד ב

מיתה יפה - בסייף ומצד הסימנים שימות מהר.

35. שיטה מקובצת מסכת כתובות דף לו עמוד ב

ואהבת לרעך כמוך. וכל היכא דכתיב רעך משמע אפי' רשע שנתחייב מיתה אתה חייב לחזור אחר זכותו לברור לו מיתה יפה ויש לפרש ואהבת לרעך לשון רעים שבך שנתחייבו מיתה ברור להם מיתה יפה. הרמ"ה ז"ל בפרק ד' מיתות. ולשון קמא עיקר. ואל תתמה אם קרא אותו הכתוב ריע דריע אהוב נמי מקרי כדכתיב ונקלה אחיך לעיניך אחר שנקלה נקרא אחיך ואמרינן נמי במדרש שוחר טוב בשר חסידך לחיתו ארץ וכי חסידים היו והלא כתיב סוסים מיוזנים וגו' אלא כיון שנעשה בהם דין חסידים היו כנ"ל:

36. ירמיהו פרק ה

(א) שוֹטְטוּ בְּחוֹצוֹת יְרוּשָׁלַם וְרָאוּ נָא וְדָעוּ וּבִקְשׁוּ בְּרַחוּבוֹתֶיהָ אִם תִּמְצְאוּ אִישׁ אִם יֵשׁ עֹשֶׂה מִשְׁפָּט מִבְּקֵשׁ אֲמוּנָה וְאֶסְלַח לָהּ:

37. רד"ק ירמיהו פרק ה

(א) שוטטו - חפשו ובקשו והנה אמר דוד בספר תהלים נתנו נבלת עבדך מאכל לעוף השמים בשר חסידך לחיתו ארץ הנה כי היו בירושלם חסידים ועבדי האל ואיך אמר ירמיה אם יש עשה משפט מבקש אמונה ואסלח לה פירש אדוני אבי ז"ל כי ירמיה אמר בחצות ירושלם ואמר ברחובותיה כי החסידים שהיו בירושלם היו מתחבאים בבתיהם ולא היו יכולים להתראות ברחובות ובחצות מפני הרשעים ורז"ל פירשו כיון שנהרגו ע"י אויבים אף על פי שהיו רשעים וחייבי מיתה נתכפר להם במיתתן וקרי להו עבדיך וחסידיך:

38. ספר שערי תשובה לרבינו יונה שער ד

כ ומה שאמרו רבותינו זכרונם לברכה (יומא פו, א): כי מי שיש בידו חלול השם, תשובה ויום הכפורים ויסורים תולים ומיתה ממרקת, לפי שהמיתה ממרקת כל חטא אשר התשובה מועילה. ואם נהרג והתודה לפני מותו, מעת שנפלה עליו אימת מות יש לו כפרה, ונחשב ההורג כשופך דם נקי וחסידי, שנאמר (תהלים עט, ב): "בשר חסידך לחיתו ארץ". ואמרו רבותינו זכרונם לברכה (מדרש תהלים עט): כי זה נאמר גם על הרשעים שבהם... כי נחשבו כחסידים לפי שנעשה בהם הדין, כמו שכתוב (דברים כה, ג): "ונקלה אחיך לעיניך" - כיון שלקה הרי הוא כאחיק.

39. בית הבחירה (מאירי) מסכת סנהדרין דף מז עמוד א

כל הרוגי בית דין שמתו מתוך רשעם ולא חזרו בתשובה במיתתן אין מיתתן מכפרת וכן הדין במתים מאליהם או שהם הרוגי מלכות אבל התשובה אפילו אינה באה עד דכדוכה של נפש מכפרת ונותנת לו מדור לפי כבודו כמו שבארנו בחבור התשובה:

40. הגהות אשרי מסכת מועד קטן פרק ג

סימן נט

נהרג בידי נכרי מתוך רשעו הויא ליה כפרה ומתאבלים עליו...

41. שולחן ערוך יורה דעה הלכות קריעה סימן שמ

סעיף ה

...הגה: אבל רגיל לעשות עבירה, אין מתאבלין עליו (מרדכי סוף מ"ק). וכל שכן על מומר לעבודת כוכבים (שם ופוסקים וכן מוכח מש"ס פי' נגמר הדין וכמה דוכתי). וי"א שמומר שנהרג בידי עובד כוכבים, מתאבלין עליו (הגהת אשרי"י פרק א"מ וא"ז). וכן מומר קטן שהמיר עם אביו או אמו, דהוי כאנוס (מרדכי ה"א בשם ר"י ומביאו ב"י סימן שמ"ה) וי"א דאין מתאבלין, וכן עיקר (שם בשם ר"ת).

42. ש"ך יורה דעה סימן שמ

ט וי"א שמומר כו' עד וכן עיקר. משמע דאף במומר שנהרג בידי עובד כוכבי' עיקר דאין להתאבל עליו וכ"כ בעט"ז וי"א דאין מתאבלים עליהם וכן עיקר עכ"ל וצ"ע שבד"מ לא הביא אלא הגהת אשרי"י והא"ז שכתבו דמתאבלי' עליו ולא הביא שום חולק ולפעד"נ שא"א לחלוק על זה והוא שנ"ל שיצאה להם כן מש"ס פרק נגמר הדין [דף מ"ז ע"א וב'] דמומר שנהרג בידי עובד כוכבים כיון דלא מיקטל כדן הוי ליה מיתתו כפרה ומתאבלים עליו עיין שם וכ"מ מדברי הר"מ שהביא הרא"ש בפרק אלו מגלחין ע"ש: י מתאבלים עליו. דחזקה שהרהר בתשובה עכ"ל עט"ז ולא דק דא"כ כ"ש נהרג ע"פ ב"ד והטעם הוא בהגהת אשרי"י וא"ז שם דכיון שנהרג ה"ל כפרה והיינו כדאי' בש"ס דכיון דשלא כדן מקטל ה"ל כפרה ועיין עוד לקמן סי' שד"מ מדינים אלו:

43. ט"ז יורה דעה סימן שמ

(ג) שנהרג בידי עובד כוכבים כו'. דעל ידי כן הוה ליה כפרה...

44. שולחן ערוך יורה דעה הלכות אבילות סימן שעו

סעיף ד

...הגה: י"א דמומר שנהרג ביד עובדי כוכבים, בניו אומרים עליו קדיש (הרד"כ בית י"א ובב"ז וע"ל סימן ש"מ).

45. חכמת אדם שער השמחה כלל קנב

ד - אבל הרגיל לעשות עבירה ואפילו לתאבון אין קורעין ואין מתאבלין עליו. וכל שכן על מומר. אבל מומר שנהרג בידי ליסטים מתאבלין עליו דכיון שנהרג הוי ליה מיתתו כפרה ומתאבלין עליו...

46. חכמת אדם שער השמחה כלל קעא

יב - ומומר שנהרג דאז יש לו כפרה על ידי ההריגה אומרים עליו קדיש אבל לא כשמת על מטתו (ט"ז סוף סימן שע"ו):

47. תלמוד בבלי מסכת סנהדרין דף מז עמוד א

משנה. - ... ולא היו קוברין אותו בקברות אבותיו, אלא שתי בתי קברות היו מתוקנין לבית דין; אחת לנהרגין ולנחנקין, ואחת לנסקלין ולנשרפין. נתעכל הבשר - מלקטין את העצמות וקוברין אותן במקומן...

48. רש"י מסכת סנהדרין דף מז עמוד א

ולא היו קוברין אותו בקברות אבותיו - לפי שאין קוברין רשע אצל צדיק, כך מפרש לה בגמרא. שתי קברות - בגמרא מפרש טעמא דהלכה למשה מסיני שנים ולא ארבעה. נתעכל הבשר - כבר נתכפר במיתתו ובזיונו, מלקטין את העצמות וקוברין בקברות אבותיו.

49. רמב"ם הלכות סנהדרין פרק יד

הלכה ט

כל הרוגי בית דין אין קוברין אותן בקברי אבותיהם בכלל ישראל, אלא שני קברות מתקנין להן בית דין אחד לנסקלין ולנשרפין ואחד לנהרגין ולנחנקין, ודבר זה הלכה מפי השמועה, נתאכל הבשר היו מלקטין את העצמות וקוברין אותן בקברות אבותיהן, ויש לקרוביהן לעשות להן ארון ותכריכין.

50. שו"ת הרד"ך בית ל

ג - ... ובפרק י"ד דהלכות סנהדרין כתב וז"ל כל הרוגי ב"ד אין קוברין אותם בקברי אבותיהם בכלל ישראל וכו' עד נתאכל הבשר היו מלקטין את העצמות וקוברין אותם בקברי אבותיהם עכ"ל הרי לך דהרוגי ב"ד אינם מתכפר' ואינם בכלל ישראל עד אחר אכול הבשר אבל הרוגי מלכות דלאו בב"ד מקטלו אע"ג שנהרגו בדין המלך עונותיהם מתכפרים והו' בכלל ישראל הכשרי' ונקברים בקברי אבותיהם והיינו כרבא וכדכתי' וכן כתב הר"ן ז"ל וא"כ כ"ש ק"ו בנדון דידן שנהרג בדרך ע"י ליסטים דלא נספד וניתן בשרו לחיות רעות ולעוף השמים וגשמים עברו על מטתו דפשיטא דאית ליה כפרה וישראל כשר מקרי ובנו חייב בכבודו... ואם כן בנדון דידן שנהרג ע"י ליסטים ולא נספד ונתן נבלתו לחיות רעות ולעוף השמים וגשמים זלפו על מטתו פשיטא שנפרעו ממנו והריגתו כפרתו ובנו חייב לכבדו ולומר עליו קדיש כנ"לעד...

51. איגרת השמד

...המין השלישי במדרגת הנהרגים על קדושת השם והאנוסים באונס השמד. דע, כי בכל מקום שאמרו בו חכמינו זכרונם לברכה "יהרג ואל יעבור", אם יהרג - כבר קדש את השם, ואם היה בעשרה מישראל - כבר קדש את השם ברבים, כמו חנניה מישאל ועזריה ודניאל ועשרה הרוגי מלכות ושבעת בני חנה ושאר ישראל הנהרגים על קדושת השם, הרחמן יקום נקמת דמיהם בקרוב! ובעדם נאמר (תהלים נ' ה'): "אספו לי חסידי כורתי בריתי עלי זבח", ואמרו חכמינו זכרונם לברכה (שה"ש רבה ב' ז'): "השבעתי אתכם בנות ירושלים" - השבעתי בדורות של שמד, בצבאות שעשו לי צביוני ועשיתי צביונם, או באילות השדה ששפכו דמם עלי כדם צבי ואיל, ועליהם הוא אומר (תהלים מ"ד כ"ג): "כי עליך הורגנו כל היום". ואיש שיזכרו האל לעלות במעלה עליונה כזאת, כלומר שנהרג על קדושת השם, אפילו היו עונותיו כמו ירבעם בן נבט וחביריו, הוא מעולם הבא, ואפילו לא היה תלמיד חכם, וכך אמרו עליהם השלום (פסחים נ' א'): מקום שהרוגי מלכות עומדים אין כל בריה יכולה לעמוד במחיצתם, כגון רבי עקיבא וחביריו, וכל שכן דאיכא תורה ומעשים טובים - אלה הרוגי לוד...

52. שיר השירים פרק ב

(ז) הַשְׁבַּעְתִּי אֶתְכֶם בְּנוֹת יְרוּשָׁלַם בְּצִבְאוֹת אוֹ בְּאִילֹת הַשָּׂדֶה אִם תַּעֲרִירוּ וְאִם תַּעֲזֹרוּ אֶת הָאֵהָבָה עַד שֶׁתִּתְחַפֵּץ:

53. תהלים פרק מד

(כג) כִּי עָלֶיךָ הִרְגָנוּ כָּל הַיּוֹם נִחַשְׁכֵנוּ כָצֹאן טִבְחָה:

54. תלמוד בבלי מסכת סנהדרין דף קג עמוד ב

תניא, רבי שמעון בן אלעזר אומר משום רבי מאיר: אחז ואחזיה וכל מלכי ישראל שכתוב בהן ויעש הרע בעיני ה' - לא חיין ולא נידונין.

55. רש"י מסכת סנהדרין דף קג עמוד ב

לא חיין - לא יחיו לעולם הבא עם הצדיקים, ואין נדונין נמי בגיהנם, ודוקא קאמר מלכי ישראל, אבל שלמה וצדקיה מבית דוד אתו, ואף על גב דכתיב בהו ויעש הרע - חיין הן לעתיד. אחז ואחזיה - ממלכי יהודה, וקים להו שהיו רשעים, ואמון ויהויקים לא חשיב, ואף על גב דהו' רשעים מאד, כדלקמן, בהנהו קים להו דחיין.

56. יד רמ"ה מסכת סנהדרין דף קג עמוד ב

תניא ר"ש אומר משום רבי מאיר אחז ואחזיה שהיו ממלכי יהודה וכל מלכי ישראל שנאמר בהם ויעש הרע לאפוקי והוא דלא כתיב ביה הכי לא חיינן לעה"ב ואין נפשותיהן נידונין אלא הרי הן כרוחות שמנשבין בעולם שאין להן לא הנאה ולא צער... וכי תימא מה טעם אינן נידונין לפי שנשתדלו בהצלת נפשות ונלחמו מלחמת חובה ונצטערו בצערן של ישראל...

57. פלא יועץ - הצלה

הצלה כמה יתהלל הגבור בגבורתו ואשר יש לו כח ויד ושם טוב עם שרי עם הארץ בזאת יתהלל בהציל עשוק מיד עושקו ובהציל גוף וממון ישראל מיד גויים שאם גדלה רעת המוסר גוף או ממון ישראל ביד גויים עד כדי שמותר להורגו אפי' בזמן הזה. כל קבל דנא מרובה מדה טובה ולמצוה רבה יחשב למציל גוף או ממון ישראל וכל שכן וקל וחומר אם הוא מציל נפשות לקוחים למות שיהא מזכה נפש כאילו קיים כל התורה כולה שהרי אמרו כל המקיים נפש א' מישראל כאילו קיים עולם מלא ועל כגון דא אמרו אפילו רקנין שבישראל מלאים מצות כרמון כי יש רבים מבני ישראל שנראים לפני כלים רקים אבל יש בידם מצוה זו של הצלת ישראל שבוה הם מכריעים ועוברים את החכמים והגדולים שבישראל והן אמת שאין הקב"ה לוקח שוחד מצוה כנגד עבירה ומשלם להם עונש על כל העבירות שעושים ועל כל ביטול מצוה שמבטלים אבל גם כן יש לו שכר הרבה ליתן להאנשים האלה שטורחים ועמלים בכל כחם להציל ישראל מיד גויים ולהציל עשוק מיד עושקו מה טוב חלקם ומה נעים גורלם ואם כל כך גדלה מצות הצלת נפש על אחת כמה וכמה טובה כפולה להציל את חברו מלחטוא ומזכה את חברו לדבר מצוה מאחר שאמרו שהמחטיאו הוא יותר מההורגו כן המזכהו הוא יותר מהמחיייו:

58. תלמוד בבלי מסכת תענית דף כב עמוד א

רבי ברוקא חוזא הוה שכיח בשוקא דבי לפט, הוה שכיח אליהו גביה, אמר ליה: איכא בהאי שוקא בר עלמא דאתי? - אמר ליה: לא. אדהכי והכי חזא לההוא גברא דהוה סיים מסאני אוכמי, ולא רמי חוטא דתכלתא בגלימיה. אמר ליה: האי בר עלמא דאתי הוא. רהט בתריה, אמר ליה: מאי עובדך... אמר ליה: מאי טעמא לית לך חוטי ורמית מסאני אוכמי? - אמר ליה עיילנא ונפיקנא ביני נכרים כי היכי דלא לידעו דיהודאא אנא, כי הוו גזרי גזירתא מודענא להו לרבנן, ובעו רחמי ומבטלי לגזירתיהו.

59. רש"י מסכת תענית דף כב עמוד א

רב ברוקא חוזא - שהיה מבי חוזאי.

דבי לפט - מקום.

אמר ליה - רב ברוקא לאליהו: מי איכא בהאי שוקא כו'.

מסאני אוכמי - מנעלים שחורים, שלא כמנהג היהודים.

ולא רמי חוטא - לא הטיל ציצית בטליתו.

אמר ליה - אליהו לרב ברוקא: האי בר עלמא דאתי הוא.

60. שו"ת מהרי"ל סימן עב

ג. שלמא רבא לכהנא רבא, אשלא רברבא, מהר"א כ"ץ.

... ומה שכתבת בהני דנהרגו מתוך רשען דמיקרי קדוש וחסיד, אין ה"נ קרא נמי כתיב נתנו נבלת עבדך וגו' ומוקמינן בהני דנהרגים מתוך רשען קנה וכל ישראל קדושים הם...

61. של"ה שער האותיות אות אל"ף - אמת ואמונה

נז. ונראה בעיני, מי שבא לידו קידוש השם ומקיים מצות עשה ד'ונקדשתי בתוך בני ישראל' (ויקרא כב, לב), שמפורסם לעשרה בני ישראל, אז קודם שיהרגוהו יברך בשמחה, 'ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם אשר קדשנו במצותיו וצונו לקדש שמו ברבים', כדי הרבה מצוות עשה שמברכין על קיומן, כדגרסינן בתוספתא [א] דברכות (פרק ו') העושה מצוה צריך לברך לפניו. ואף שיש הרבה מצוות עשה שאין מברכין עליהן, כבר נאמרו בהם טעמים, ואין טעמים האלה שייכים למצות עשה של 'ונקדשתי'.

סב. ודע, כי הברכה הזו היא, משום שמברכין על מצות עשה, 'ונקדשתי' (ויקרא כב, לב) הוא מצות עשה, וזו המצות עשה היא לקדש שמו בפרהסיא ברבים בתוך ישראל, אבל כשאנו בפרהסיא, אף על פי שדינו ליהרג ולא יעבור, כגון כפירה, ורציחה, וערוה, וכן כל העבירות בשעת השמד, זהו חיוב מצד עצמו, ואינו משום 'ונקדשתי', אז אין מקום לברכה. וכן אלו הקדושים והטהורים מישראל, שמענים אותם כדי שידו על דבר, מה שיהיה היזק לישראל, והם, סובלים העינויים אשר הם קשים ממות, אף על פי שהוא בפרהסיא ונודע לרבים מישראל, אין מקום לברכה זו, מתרי טעמי, חדא, דמצות עשה ד'ונקדשתי' אינו אלא כשהגוי רוצה להעבירו על דת מדתי התורה, או מדתי ישראל נהוגים, והוא רוצה להעבירו על הדת, והוא בפרהסיא, על זה קאי 'ונקדשתי', אבל העינויים שהם אינם להעבירו על דת, רק כדי שידו, אף על פי שקדוש יאמר לו,

והוא מבני עלייה, כמו פפוס ולוליינוס במסכת תענית (יח ב), זה אינו בכלל 'ונקדשתי'. ועוד, איך יברך, אולי חס ושלום לא יעמוד בנסיון, דאמרו רבותינו ז"ל (כתובות לג ב), אלמלא נגדו לחנניה מישאל ועזריה וכו', אבל מכל מקום שכר האיש הזה רב ועצום, וקדוש יאמר לו, ובהיכלו כבוד אומר כולו.

62. יהושע פרק ז

(י) וַיֹּאמֶר יְהוֹשֻעַ קָם לָךְ לָמָּה זֶה אַתָּה נִפְלַע עַל פְּנֶיךָ:
(יא) חָטָא יִשְׂרָאֵל וְגַם עָבְרוּ אֶת בְּרִיתִי אֲשֶׁר צִוִּיתִי אוֹתָם וְגַם לָקְחוּ מִן הַחֶרֶם וְגַם גָּנְבוּ וְגַם פָּתְּשׁוּ וְגַם שָׁמוּ בְּכָלֵיהֶם:

63. תלמוד בבלי מסכת סנהדרין דף מד עמוד א

חטא ישראל. אמר רבי אבא בר זבדא: אף על פי שחטא - ישראל הוא.

64. רש"י מסכת סנהדרין דף מד עמוד א

חטא ישראל - מדלא אמר חטא העם - עדיין שם קדושתם עליהם.

65. שו"ת חתם סופר חלק ב (יורה דעה) סימן שלג

ביום עש"ק שופטים תקע"א לפ"ק הביאו לכאן איש קדוש הנהרג בידי עכו"ם רוצח ונקבר ביום א' שלאחריו ושמו ר' דוד בר"י שאכרלס ז"ל הי"ד והיות כי זקני וראשי הח"ק = החברה קדושה = היה בשוק פעסט והנשארים פה אינם בקיאים במנהגי הח"ק ע"כ באו ושאלוני אם לקוברו בקברי אבותיו או לייחד לו מקום שם קבר בפ"ע כי שמעו אומרים דין ד' מיתות לא בטלו והמחויב מיתות ב"ד אין קוברי' אותו בקברי אבותיו והנה חפשי חפש מחיפוש בספרי ראשונים וש"ע ולא מצאתי מזה מאומה מ"מ אמרתי אומר אם הי' כאן בעלי הח"ק לא הייתי מוחה במנהגם אך מאתי לא תצא הוראה כזאת אלא יקברוהו בקברות אבותיו לפי כבודו הראוי לו.
... מכיון שנהרג קרי לי' חסידך ועבדיך כאשר יבואר לקמן אי"ה.

ועוד גם דברי הני אינשי אין בהם ממש מ"ש דין ד' מיתות לא בטלו ר"ל מי שנתחייב סייף נמסר למלכות תינח אי הוה אמרי' מי שנמסר למלכות מתחייב סייף אז הייתי אומר כלל כל מי שנהרג בידי גוים הוא מחייבי מיתות ב"ד ור"ע וחבריו והרוגי לוד מאי איכא למימר אבל חז"ל נזהרו בדבריהם ואמרו מי שנתחייב סייף נמסר למלכות אבל לא כל מי שנמסר למלכות נתחייב סייף ומכ"ש הנהרג ע"י רוצח האורב לדם וא"כ אוקמי' ליה בחזקת צדקת וכשרות וקדוש יאמר לו...

66. קובץ תשובות הרב אלישיב חלק א סימן יח

אין בכוחנו לקבוע תקנות לעי"נ הקדושים שנהרגו ע"י הצוררים הי"ד
י"ג סיון תשמ"ה,

כבוד ידידי הרה"צ המפורסם כביר המעש ורב הפעלים אדמו"ר מקאליב שליט"א, שלום וברכה לו ולכל המסתופפים בצלו.
בדבר הצעתו של כת"ר שכל המון בית ישראל יקבלו עליהם עומ"ש באמירת פסוקי שמע - ישראל כל יום אחרי תפי' עלינו - לשבח, ויתכוונו להתייחד עם הקדושים ששת המיליונים אשר עלו על המוקד בשנות השואה הי"ד.
וכת"ר ה"נ הגבר אשר ראה עני השקט לא יוכל על אשר נותנים להשכיח מה שעוללו הרשעים הארורים ימ"ש - ולהסיח דעת מדם הקדושים הזועקים מן האדמה, וכת"ר הפציר בי להודיעו את חו"ד בנדון.
והנה בשעתו אחרי השואה כאשר עלה על הפרק לקבוע תענית צבור - לדורות על חורבן בית ישראל, התנגד לזה החזו"א זצ"ל בכל תוקף. והתבטא כי אין דורנו - דור שטוב לו השתיקה - ראוי לכך לקבוע דברים לדורות. אף גם הנוסח "להתייחד עם הקדושים" אינני יודע לזה מקור בחז"ל.
לדעתי מן הראוי לחזק את אשר כבר עשהו בכ"י אחרי התפילה ללמוד משנה לע"נ הקדושים אשר לא השאירו אחריהם שורש וענף מי אשר יעלו זכרונם [לפני אדון כל]. בעל הרחמים יסתירם בסתר כנפיו לעולמים. ונקם ישיב לצרי ודם עבדיו יקום.
והנני בזה ידידושו"ת יוסף שלו' אלישיב.

67. שו"ת משנה הלכות חלק טז סימן קכא

מומר שנהרג על היותו יהודי אי הוי בכלל קדה"ש

כ"ד לחדש הרחמים התשנ"ח בבנ"י יצו"א מחיי חיים יכתב ויחתם לחיים את מע"כ ידידי הרב הגאון המפורסם ג"א חד מבני עליה כג"ת מוה"ר יצחק זילבערשטיין שליט"א רב ב"ב וראש הכולל יושב על מדין.
... ולכן לפענ"ד האי גברא שנהרג מהסקאדים שהגוים שלחו על בני ישראל וח"ו להכחיד את כלל ישראל ואצלם אין נפ"מ אם יפול על שומרי התורה ומצות או במקום אחר שהרי שלחו לתל אביב ולב"ב ולשאר בכל מקום שיש יהודים א"כ הם ח"ו על הכלל כלו יצאו וכלם היו בכלל ואם נפל הסקאד מהגוים לפענ"ד הוא בגדר אחר ולא בגדר של הרוגי עכו"ם אלא מהרוגי עכו"ם בשביל שהם בני ישראל וכבר כתבתי שגם במלחמה

האחרונה שנהרגו יותר מששת מיליאן קדושים מאחינו בני ישראל אפילו שלא כל אחד הלך למסור עצמו אבל כיון שנהרגו כחלק מכלל ישראל ואותו רשע שפך חמתו על כל נפש מישראל ולכן בסתם ידוע ומפורסם שכל הרוגי הנאצים קדושים קרינן להו ואין פוצה פה ומצפצף ח"ו א"כ מי שמת תחת יד הרשעים ועל ידם וכיוצא בזה הרי הם כולם קדושים ובכלל גמ' פסחים כנלפענ"ד...

68. שו"ת ממעמקים חלק ב סימן ד

בדין נוסח ברכת קדוש השם

שאלה: מי יתן ראשי מים ועיני מקור דמעה על חללי בת עמי שנהרגו נטבחו ונשרפו על קידוש שמו הגדול על ידי הרשעים הגרמנים ימ"ש, ובזכרי את "היום השחור" - כפי שיהודי גיטו קובנו כינו את היום המר והנמהר, יום ח' לחודש מרחשון תש"ב - נפשי עלי תתמוגג ולבי נמס בקרבי על הרג אנשים נשים וטף, זקנים עם נערים, יונקים ועוללי מפוחים בזרועות אמות רחמניות, כולם נספו בידי האויב אשר לא ידע רחם, הרג ולא חמל ורווח דם נקיים טהורים וקדושים.

אז ביום ההוא יצא הצו מהנאצים הארורים שעל כל יושבי הגיטו בלי שום יוצא מהכלל מוטל להתיצב ב"מגרש הדמוקרטי" (דעמאקרטיע פלאץ) שבתוך הגיטו לשם סקירה על יד הגרמנים, וכל שלא ימלא אחרי הצו הזה וישאר בביתו אחת דתו להמית. אין לשער ואין לתאר את גודל הפחד והבהלה שאחזו את יהודי הגיטו, כולם ידעו שביום זה יוכרע גורלם אם לשבט או לחסד. וכולם יעברו תחת שבט הבקורת של מטה החובלים והזעם של הרוצחים שיחרצו את משפטים לחיים או למות.

בתי הגיטו התרוקנו מיושביהם, הורים הובילו את ילדיהם הקטנים ובנים תמכו וסעדו את אבותיהם הזקנים שהלכו על משענתם, חולים ותשושי כח נישאו על ידי בני משפחתם, כולם הלכו הלוך ילך ובכה למגרש הזוועות, קולות הבכיה והתאניה ואניה בקעו את האויר תנות לא אוכל את קולות השבר היגון והאנחה שנשמעו מכל צד, לא ידענו מה בסופנו אבל אחת ידענו נגזרנו ואבדנו.

ויום זה היה יום סגריר וסופה הגשם והשלג נתכו ביחד מן השמים כאילו יושבי מרום בשמי ערבות מלאכי מעלה משרתי א-ל עליון גם הם נבהלו נחפזו וזה אל זה שואלים, איה א-ל א-לים, אנה, שוכן מעולים רחם על שארית צאן מרעיתך המובל לטבח כצאן טבחה.

וככה התאספו על המגרש הזה כל יושבי הגיטו שמנו אז כשלושים אלף איש שחיכו להופעתו של אחד מהמרצחים הגרמנים, שהיה ידוע לשמצה בשם רוקא, הוא היה הסעלעקטאר מטעם הגיסטפו ובידו ניתן הגורל של כל יהודי הגיטו כחומר ביד היוצר ברצותו מחיה וברצותו ממות.

ואז במעמד זה ניגש אלי ר' אליהו מווארשא הי"ד, אחד מהפליטים שנמלטו מווארשא לליטא בחפשו מפלט לנפשו, אבל נפל מן הפח אל הפחת, שהרי גם לליטא הגיעה ידם הטמאה של הנאצים שאמרה לכלות את ישראל, ומכיון שהיטב הכיר את דרכם של הרשעים הללו, הוא ידע שחלק גדול מהנצבים על המגרש הזה יספה ולא יזכה לראות את אור החיים עלי אדמות כי מחר למועד הזה יוצאו אלפים להורג, - הוא שאל אותי מהו נוסח הברכה שעל מקדשי שמו יתברך מוטל לברך, האם עליהם לברך אקב"ו "על קדוש השם" - לפני מותם, או עליהם לברך "אקב"ו לקדש את השם", והוא אמר לי, כי הוא רוצה לדעת בעצמו איך לברך, אם ח"ו יגיע לידי כך, ומלבד זאת הוא רוצה לקיים מצוה, אולי האחרונה בימי חייו, והיא, לעבור בין הפקודים למות וללמדם כדת מה לעשות אם תגיע שעתם האחרונה ולזכותם שיברכו את הברכה כפי הדין.

תשובה: בספר יוסף אומץ אות תפ"ג מובא נוסח הברכה שמוטל על מקדשי השם לברך, ונוסח הווידוי של מו"ה אשר מק"ק פרנקפורט שקידש את השם וזהו: ברוך אתה ה' אלקינו מלך העולם אשר קידשנו במצותיו וצונו לאהוב שם הנכבד והנורא ההיה וההוה והעתיד להיות בכל לבבנו ובכל נפשנו ולקדש שמו ברבים ברוך אתה ה' מקדש שמך ברבים", ואחר כך יאמר שמע ישראל וימסר צווארו על קדושת שמו.

ובשל"ה שער האותיות סוף אות א' כתב שיש לברך בנוסח זה: "ברוך אתה ד' אקב"ו לקדש שמו ברבים", כדין הרבה מצוות עשה שמברכין על קיומן, ועיי"ש שכתב גם כן הטעם למה מברכין "לקדש" ואין מברכין "על קידוש", שהטעם הוא כמו שכתב הריב"א שכל מצוה שאפשר לעשות על ידי שליח יש לברך ב"על" אבל מצוה שהוא צריך לעשות בגופו ואי אפשר לעשותה על ידי שליח יש לברך בלמ"ד, ועי' ברא"ש ובר"ן שכתבו שכדברי הריב"א משמע קצת מסברת התלמוד, ונראה מדבריהם שהם מסכימים עם סברא זו, עיי"ש שתירצו בטוב טעם ודעת מה שהקשה על הריב"א מנוסחן של איזה ברכות, וקידוש השם הלא מצוה שהוא עושה בגופו ולכן צריך הוא לברך עליה בלמ"ד, עיי"ש היטב בשל"ה.

ועי' בפ"ת סימן קנ"ז סק"ו שהביא את דברי השלייה שיש לברך בנוסח זה ומצאתי ג"כ בריקנטי סימן ע' שכתב כהשל"ה, ולפי דברי הרוקח דס"ל שכל דבר שבן נח מצווה אין מברכין יהיה תלוי בפלוגתא דרבבא, היינו רש"י תוס' ורמב"ם, אם בן נח מצווה על קידוש השם.

ומכל זה הוריתי לו שלפי דעתי יש לברך כפי הנוסח של השל"ה והיינו: "ברוך אתה ה' אקב"ו לקדש שמו ברבים" וכך בדעתי לברך.

והקדוש הזה ר' אליהו הי"ד שנה ושילש את הנוסח הזה של הברכה ולימד גם ליהודים אחרים שתהא ברכה זו משוננת ומחודדת בפייהם כדי שידעו איך לברך לכשתגיע שעתם ח"ו למות מות קדושים.

ואחרי איזה זמן בא אלי שוב הקדוש הנ"ל וסיפר לי שגם הגאון ר' אלחנן וואסערמאן הי"ד גם הוא לימד את בנו הרה"ג ר' נפתלי הי"ד שגם הוא היה שם, את נוסח הברכה כהשל"ה ואמר לו את זה בשם מרן רבנו החפץ חיים זצ"ל.

ואני גם כן שמעתי מנכדו של החפץ חיים הגאון ר' יהושע לעוויןסאן הי"ד שהיה גם כן בגיטו שכך שמע מהחפץ חיים זצ"ל בהיותו ברוסיה בזמן המלחמה העולמית הראשונה בעת שהשתוללו ברוסיה מחנות המרצחים של פעטלורא, מאכנא ועוד שהרגו ביהודים, שיש לברך את הברכה כפי הנוסח של השל"ה.

איתמר, העובד עבודה זרה מאהבה ומיראה, אביי אמר: חייב, רבא אמר: פטור. אביי אמר: חייב, דהא פלחה. רבא אמר: פטור, אי קבליה עליה באלוה - אין, אי לא - לא.

70. רש"י מסכת סנהדרין דף סא עמוד ב

מאהבה ומיראה - מאהבת אדם ומיראת אדם, ולא חשבה בלבו באלהות.
חייב - במזיד ובהתראה במיתה, ובשוגג דכסבור מותר לעשות כן - חייב בחטאת.
פטור - בין במזיד בין בשוגג, דלאו כלום עבד.

71. תוספות מסכת סנהדרין דף סא עמוד ב

רבא אמר פטור - אע"ג דבפ' בן סורר ומורה (לקמן דף עד.) אמר בעבודת כוכבים יהרג ואל יעבור...

72. תלמוד בבלי מסכת סנהדרין דף עד עמוד א

אמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יהוצדק: נימנו וגמרו בעלית בית נתזה בלוד: כל עבירות שבתורה אם אומרין לאדם עבור ואל תהרג - יעבור ואל יהרג, חוץ מעבודה זרה וגילוי עריות ושפיכות דמים.

73. רש"י מסכת סנהדרין דף עד עמוד א

נתזה - שם האיש.
יעבור ואל יהרג - וחי בהם - ולא שימות בהם.
חוץ מעבודה זרה וכו' - לקמן יליף לה.

74. ספר המצוות לרמב"ם מצות עשה ט

והמצוה התשיעית היא שצונו לקדש השם והוא אמרו (אמור כב) ונקדשתי בתוך בני ישראל. וענין זאת המצוה אשר אנחנו מצווים לפרסם האמונה הזאת האמתית בעולם ושלא נפחד בהיזק שום מזיק. ואע"פ שבא עלינו מכריח גובר יבקש ממנו לכפור בו יתעלה לא נשמע ממנו אבל נמסור עצמנו למיתה ולא נתעוהו לחשוב שכפרנו ואע"פ שלבנו מאמין בו יתעלה. וזאת היא מצות קדוש השם המצווים בה בני ישראל בכללם...

75. רשימות שיעורים (רי"ד סולובייצ'יק) מסכת סנהדרין דף עד עמוד ב

1

... ומבואר מדברי הרמב"ם דחל חיוב למסור נפשו משום מצות קידוש ה' שלא יחשוב העכו"ם שכפרנו ועבד ע"ז. ונראה דהיינו רק באופן של אונס, דיש מאנס המאנסו לעבוד ע"ז דאע"פ דלבו לשמים ואינו עובד אלא מיראה חל חיוב דיהרג ואל יעבור מדין קידוש ה' שלא יתעה העכו"ם לחשוב שכפר בה', אך בחולה שמתרפא בע"ז י"ל דאם עושה כן מיראה אין חיוב למסור את נפשו, דליכא בזה קיום מצות קידוש ה'.

76. אמת ליעקב ויקרא פרשת אמור פרק כב

(לב) ונקדשתי בתוך בני ישראל.

עיין ברמב"ם [פ"ה מהלכות יסודי התורה הל"א] שכתב וז"ל: כל בית ישראל מצווין על קדוש השם הגדול הזה וכו', עכ"ל. במה שכתב "כל בית ישראל" וכו' כיון לרבות אפילו קטנים - כדכתיב [תהלים קט"ו פ"ב]: יברך את בית ישראל גו' הקטנים עם הגדולים וגו'. והטעם נראה לי, מדלא כתוב "תקדישו את שמי", דאז י"ל דלא דיבר הכתוב [אלא] עם המקדשים, אבל מכיון דכתיב ונקדשתי, שהקב"ה כביכול הוא הנפעל, א"כ גם ע"י הקטנים אפשר שיעשה הענין הזה. ואמרתיו זכר לדבר הפסוק שהביא הרמב"ם בספר המצוות שלו במצוה זו [מצוה ט'] שהביא קרא דישעיה [כ"ט פכ"ג]: כי בראותו ילדיו גו' יקדישו שמי והקדישו את קדוש יעקב וגו', הרי שכתב ילדיו, ודו"ק.

ונראה שעל זה סמכו אבותינו בימי הבינים שמסרו נפשם ונפשות בני ביתם על קידוש השם ובלבד שלא להמיר את הדת, דלכאורה בשלמא על נפשותם הרי נצטוו ליהרג ולא לעבור, אבל על הקטנים - שאינם מחוייבים במצוות - מי התיר להם. ולפ"ז ניחא שפיר, דכיון דאילו היו הבנים ממירים את הדת היה יוצא מזה חילול השם איום א"כ על מצוה זו נצטוו גם הקטנים, ודו"ק.

77. תהלים פרק קטו

(יב) יִקְנֶה יְקָרְנוּ יְבָרֵךְ יְבָרֵךְ אֶת בֵּית יִשְׂרָאֵל יְבָרֵךְ אֶת בֵּית אֱהֱרָן:

(יג) יְבָרֵךְ יִרְאֵי יְקָנֶה הַקְּטָנִים עִם הַגְּדֹלִים: